

state and the head of the executive), who receives powers for a fixed term under direct or indirect (not in legislature) nationwide elections and is not responsible to legislature; b) presence of the institutions of prime minister (not necessarily as chief executive, but always as the head of government) and cabinet, which do not receive powers for a fixed term under direct or indirect (not in legislature) nationwide elections, but are always collectively responsible (based on a vote of confidence and/or no confidence) to legislature (but may also be collectively responsible to legislature and president); c) combining/dualism of executive by, on the one hand, president (necessarily as head of state) and, on the other hand, prime minister (necessarily as head of government) and cabinet. This «imposition» of classical/maximalist and post-classical/minimalist definitions of semi-presidentialism is theoretically, methodologically, logically and empirically important for several reasons: it promotes the verification of the concept of semi-presidentialism; it motivates and logically simplifies the isolation of different types of semi-presidentialism.

Key words: system of government, propresidential, approaches to the definition of propresidential, synthetic definition of propresidential.

УДК 316.422

Ляшенко Т. М.,

доктор політичних наук,

провідний науковий співробітник відділу

теоретичних та прикладних проблем політології

Інституту політичних та етнонаціональних відносини

ім. І. Ф. Кураса НАН України

(Київ, Україна), E-mail: tet.lyachenko@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТРАНЗИТУ УКРАЇНИ ВІТЧИЗНЯНИМИ ВЧЕНИМИ

Анотація. Аналізуються дослідження українських науковців, присвячених трансформаційним та модернізаційним процесам в Україні. Зауважується, що, в тому разі якщо політичні реформи не будуть супроводжуватися синхронними змінами в економіці, науці, освіті, духовній сфері, то новостворюваний соціальний організм може набудати диспропорційних форм. Українські вчені наголошують на впливі економічного чинника на розвиток політичних інститутів і процесів. Також на підставі вивчення вітчизняних і зарубіжних теоретичних праць висвітлюється поняття політичної ідеології, особливо в суспільствах перехідного типу, де ідеологія відіграє найбільш вагомую роль.

Ключові слова: транзит, трансформація, українське суспільство, політична криза, економіка, бюрократія.

Україна перебуває на шляху побудови демократичного суспільства, що означає не лише вдосконалення та приведення до європейських норм політичної системи, але й переосмислення попереднього політичного та соціально-економічного розвитку. У цьому зв'язку перед вітчизняною політичною наукою постає завдання всебічного аналізу та адекватної оцінки всіх процесів українського транзиту.

Тематику досліджень суспільно-політичного транзиту можна розділити за такими напрямками:

- дослідження концептуальних засад політичної транзитології;

- невідповідність засадничих теорій політичного транзиту практиці переходу у посткомуністичних та пострадянських країнах;
- особливості демократичного транзиту в Україні;
- об'єктивні і суб'єктивні чинники політичного транзиту в сучасній Україні;
- футурологія та прогнозування в працях учених-транзитологів.

В статті розглядаються праці українських вчених, в якивісвітлюється реальна картина змін суспільного життя в сучасній Україні аналізується сутність держави перехідного типу, взаємодія об'єктивних і суб'єктивних чинників цього процесу.

Під час вивчення перехідних станів політичних систем, основна увага приділяється таким процесам, які відбуваються напередодні та безпосередньо в момент їхнього переходу в нову якість. При цьому важливим маркером виступають кризи різного типу в якості причин транзиту. Підходи до трактування криз є неоднозначними. Розуміння кризи в радянській науковій літературі розглядалося як стан занепаду. Сьогодні політична криза, зокрема, трактується і як перехідне становище.

Як зазначили М. Михальченко та Г. Дашутін, «Крайньою формою політичної нестійкості виступає системна криза політичного режиму або всієї держави. Якщо її не зупинити, то можливі революції, розпади старої політичної системи. Політична модернізація в Україні можлива лише після подолання політичної кризи, коли політична еліта одержить підтримку «знизу» і «ззовні» на кардинальні політичні реформи» [1].

Питання щодо причин політичної кризи тоталітарного та авторитарного режиму як рушійної сили модернізаційного процесу, де цілі транзиту формуються під впливом кризи політичного режиму, яка неминуче призводить до кризи цінностей розглядається в дослідженні Т. Пояркової «Кризовий синдром модернізації незалежної України: причини виникнення та засоби подолання».

Авторкою узагальнено відмінності трактування системних кризових явищ модернізації у вітчизняній політичній науці, сформовані на основі переосмислення надбань теорії модернізації, порівняльної політології, транзитології, де кризове підґрунтя вбачалося в: 1) блокуванні національних проєктів модернізації глобальними процесами через нездатність національної ідентичності до гнучкої трансформації; 2) інерції форм колективного самоусвідомлення у вигляді співіснування національної та регіонально-територіальної ідентифікації; 3) перерозподілі внутрішніх ресурсів і появі нового правлячого прошарку, який блокує національні проєкти модернізації, поширюючи ідеї про «особливий» шлях розвитку [2].

В монографії О. Максимової «Чинники нестабільності перехідних політичних систем» розглянуто питання нестабільності політичних систем. Розкрито особливості нестабільних станів перехідних політичних систем. Запропоновано критерії і показники дисфункцій та криз перехідних суспільств. Авторкою проведено порівняння чинників нестабільності в латиноамериканських та посткомуністичних політичних системах.

Уповільнення демократичного переходу О. Максимова пояснює тим,

що в транзитивних країнах «одержали поширення тіньові практики як в економічній, так і в правовій і політичній сферах. В процесі визначення наявності / відсутності дисфункцій розподілу ресурсів враховувався тіньовий чинник. Адже що ширший тіньовий сектор в суспільстві та вищий рівень латентності соціально-економічних відносин то значніше похибка формальних економічних і стратифікаційних показників ефективності розподілу ресурсів» [3, с. 263].

Дисертація А. Черній «Чинник кризовості у трансформуванні суспільно-політичних систем перехідного періоду» була присвячена з'ясуванню фактичної ролі кризових явищ в розвитку як суспільних систем, так і в процесах цивілізаційного поступу загалом. Кризовий стан українського суспільства дослідниця пов'язувала з так званим «легітимаційним синдромом» – специфічним історичним досвідом національного становлення, до того ж, ускладненого низкою новітніх ендогенних та екзогенних викликів. Зокрема, політична криза, криза управління, криза національної ідентичності, криза консолідуючої державницької ідеї суттєво позначаються на ідеологічній гетерогенності правлячої еліти, її дистанціюванні від інтересів «пересічного» громадянина, що спричинює кризу відносин у базовому суспільному форматі «Влада – народ».

Авторка констатувала, що криза як феномен, відіграє не лише деструктивну роль у процесі функціонування систем, а навпаки - тенденція перманентного загострювання політичної кризи в Україні (особливо під час чергових виборів) каталізує процес реформування держави на засадах демократії та ринкових економічних відносин [4].

Досліджуючи основні тенденції інституційної трансформації в Україні та її наслідки, А. Крап в дисертаційному дослідженні «Нормативно-процедурні умови формування політичної стабільності в транзитних суспільствах (на прикладі України) виявив причини, які не сприяють інституційній консолідації й формуванню передумов політичної стабільності в Україні. Основними зазначив такі: «формування нової інституційної системи на основі радянської політико-правової системи та «копіювання» західних демократичних норм і процедур, несумісних з номенклатурними правилами та суспільними цінностями; несформованість норм та правил внутрішньоелітної комунікації; заміна на рівні політичних практик дієвих норм дискурсом; прагнення суб'єктів політики змінювати правила «під себе» з метою реалізації корпоративних, а не національних інтересів, результатом чого є постійні зміни правил гри, відсутність однозначних формальних ефективних правил в політичному полі зокрема і суспільстві загалом, відсутність політичної відповідальності суб'єктів політики за результати рішень; значна персоніфікація влади, її деідеологізація та аморалізація, що є основою процесів делегітимізації режиму» [5, с. 7].

А. Крап зробив висновок, що «в транзитних суспільствах неформальні правила, пов'язані з традиціями підкупу, корупції, використання адміністративного ресурсу, родинних зв'язків і т.п., часто конкурують, заміщують і нівелюють формальні політичні правила, передовсім конституційні норми. Неформальні демократичні правила (пакти еліт, універсали, круглі столи, переговори), що

відіграли важливу роль у процесі транзиту та формування умов політичної стабільності у таких країнах як Іспанія, Польща та ін.), в Україні суттєво не вплинули на процеси формування політичної стабільності, оскільки домовленості зафіксовані, наприклад, в універсалі «Національної єдності» 2006 р. не були дотриманими політичною елітою» [5, с. 14].

Для більшості перехідних політичних систем досягнення стабільного стану є актуальним завданням політичної практики. Тобто, вирішення завдань стабілізації політичних систем вимагає уточнення чинників, що сприяють досягненню стабільності, або, навпаки, не дозволяють досягти її.

В контексті транзиту кризові процеси можуть бути пов'язані не тільки безпосередньо з політичною системою. Вони можуть переходити у її рамки з інших підсистем суспільства, зокрема з ідеологічної сфери, а також з економічної.

Наприклад, М. Михальченко у своїх роботах розглянув внутрішні і зовнішні механізми суспільних змін в Україні під різними кутами зору. Зокрема, розглядаючи трансформаційні та модернізаційні процеси в Україні, дослідник зауважив, якщо політичні реформи не будуть супроводжуватися синхронними змінами в економіці, науці, освіті, духовній сфері, то новостворюваний соціальний організм може набути диспропорційних форм [6, с. 8].

Для пострадянських держав саме економічний вплив є одним з найсуттєвіших у створенні кризових ситуацій. Взаємозв'язок політики й економіки не викликає сумніву. В умовах транзитивного суспільства вплив економічного чинника на розвиток політичних інститутів і процесів є одним з першочергових.

В той, чи інший спосіб проблема зв'язку політики й економіки поставала у працях таких вітчизняних авторів, як І. Бідзюра, В. Білоус, В. Горбатенко, К. Двойних, В. Демент'єв, О. Долженков, О. Куценко, М. Михальченко, Ю. Пахомов, В. Полохало, В. Попович, О. Романюк, О. Сич, В. Сіденко, І. Стулова, А. Філіпенко та ін. В межах тематики зв'язку політики й економіки в постсоціалістичних трансформаціях було захищено декілька кандидатських дисертацій: Хоанг Хай Банг «Взаємодія політики й економіки в умовах прискореної трансформації суспільств. (Порівняльний аналіз досвіду України і В'єтнаму)» [7]; Барановського Ф. В. «Економічна політика держави: політологічний аспект» [8]; Стулової І. М. «Політичні інститути й економіка: взаємодія та взаємозалежність» [9].

На думку Т. Сириці, автора дисертації «Особливості взаємозв'язку політики та економіки в умовах постсоціалістичних трансформацій», вітчизняні політологи, на відміну від західних вчених, недостатньо уваги приділяють так званим політекономічним проблемам постсоціалістичних трансформацій. Лише окремі автори запропонували впроваджувати економічний підхід у вивченні політичних процесів.

В роботі Т. Сирицею було здійснене порівняльне дослідження як структурних, так і процедурних чинників постсоціалістичних змін різних країн, на основі чого були виявлені ключові перешкоди на шляху оптимізації політико-економічної системи в Україні. Серед них: 1) несприятливі структурні умови (економічні та політичні), що вплинули на характер про-

цедурних чинників; 2) специфічні умови накопичення капіталу; 3) зрощення бізнесу та політики як сфер діяльності, що зумовлює неконкурентність як політики, так і економіки; 4) відсутність політичного консенсусу, перш за все, між політичними та економічними елітами; 5) відсутність достатніх гарантій забезпечення прав власності; 6) незавершеність процесу розподілу й перерозподілу власності [10].

В дисертації О. Черепченка «Соціально-економічний вимір трансформації політичної системи України» розглянуто трансформацію політичної системи в якості об'єктивного процесу рефлексії політичного світу на зміни в соціальній та економічній сферах життя суспільства. Запропоновано теоретичну модель, згідно якої конфлікт між великими соціальними групами за дефіцитні ресурси призводить до об'єднання еліт державних інститутів та еліт провідних великих соціальних груп. Констатовано, що обмежується така система внутрішньою та зовнішньою конкуренцією. Це призводить до активізації конфліктів, система зазнає обмеження та раціоналізації через формалізацію основних політичних інститутів [11].

Численні невдачі й проблеми на шляху реформування українського суспільства гостро ставлять питання про необхідність дослідження глибинних причин цих транзитологічних негараздів.

Дослідження М. Михальченка значною мірою присвячені політичній культурі, оскільки стан політичної культури суттєво впливає на функціонування всієї політичної системи країни і багато в чому визначає перспективи подальшого суспільного розвитку. Формування українського менталітету відбувалося під впливом геополітичного чинника – розташування України між Заходом і Сходом. Особливістю України є те, що вона майже постійно знаходилась між різними державно-політичними полюсами, у центрі боротьби, і включалась до складу то однієї, то іншої держави. Тому для України є характерним стан постійного маневрування. Це істотно вплинуло на формування національного менталітету і наявності у його структурі маргінального складника, що в свою чергу спричинилося до формування своєрідної біполярної моделі, яка поєднує лицарсько-козацький та пасивно-споглядальний типи ставлення до довкілля. У політичній сфері ці типи менталітету виявляються, з одного боку, у бунтарстві, героїчній боротьбі за національні цінності та державну самостійність України, а з іншого – в егоцентризмі, байдужості до долі власного народу і власної держави.

Як зазначає М. Михальченко, «ситуацію погіршує те, що в Україні діють дві ідеологічні парадигми, які впливають на політичне життя – постімперська (проросійська) і самостійницька (проукраїнська). І головна біда, що частина громадян України, незважаючи на відверто цинічну антиукраїнську політику керівництва Росії, усе ще вірить, що якісь «союзи» змінять ситуацію і Росія побачить в Україні рівного партнера. Ситуація визначається тим, що Росія (керівництво і населення) вважає незалежність України історичним парадоксом, їх влаштує тільки повернення України в імперію [12].

Розглядає гальмування політичних реформ саме з ракурсу політичної культури українського суспільства С. Корж. Авторка зауважила, що, як складова частина політичної культури колишнього Радянського Союзу, пере-

йнявши якості останньої, сучасна політична культура є глибоко фрагментарною (східні та західні українці, католики і православні, багаточисельність політичних партій). Її фрагментарність визначається відсутністю суспільного консенсусу щодо базових цінностей та ідеалів, розколом суспільства на ворогуючі групи. Ціннісні відмінності суттєво проявляються і в уподобаннях громадян щодо зовнішньополітичного курсу України. Головні суперечки точаться стосовно так званого проєвропейського і проросійського векторів, статусу російської мови» [13, с. 9].

«Україна вже пододала шлях від монолітної політичної культури до плюралісної, але ще не сформувала у нашого народу відчуття культурно-історичної єдності. За роки незалежності значно оновились структурні елементи політичної культури, цінності, навички, орієнтації, методи і прийоми політичної діяльності. Але стара радянська тоталітарна політична культура, трансформуючись у нову систему цінностей, дає про себе знаки у вигляді формального, відчуженого ставлення до офіційних політичних норм, цінностей та інститутів. Через це українська політична культура є фрагментарною і суперечливою, оскільки поєднує в собі дві протилежні системи цінностей – тоталітарну і демократичну» [13, с. 10].

Зокрема, С. Корж зробила висновок про те, що потужним індикатором ціннісної розколотості Українського суспільства є мовно-культурне протистояння двох частин українського суспільства. На нашу думку таке твердження не витримало перевірку часом. Сепаратистські настрої частини населення України навряд чи можна пояснити мовними розбіжностями.

Кандидатська дисертація В. Ясинської «Особливості трансформації політичної культури в умовах становлення демократичного політичного режиму» присвячено дослідженню трансформації політичної культури в умовах становлення демократичного політичного режиму. Встановлено зв'язок між політичною культурою та політичним режимом, з'ясовано місце політичної культури в структурі режиму. На основі порівняльного аналізу процесів трансформації тоталітарних і авторитарних режимів у демократичні визначено основні напрями, етапи та особливості демократичної трансформації політичної культури. Доведено відмінність соціальних суб'єктів, що виступають рушійними силами на цих етапах. Розкрито позитивний вплив розвинутого громадянського суспільства на становлення демократичної політичної культури. Досліджено особливості формування політичної культури демократичного типу в умовах переходу до демократії в Україні [14].

Встановлено особливості політичної культури України в умовах переходу до демократичного політичного режиму. Сучасне українське суспільство поляризоване і сегментоване, його політична культура має виразні ознаки фрагментарності. Поляризація суспільства по лініях «багаті – бідні», «ліві – праві», «схід – захід», «православні – греко-католики» тощо заважає виробленню консенсусу щодо базових цінностей й ідеалів суспільного розвитку. І все ж за роки трансформації значна частина українського суспільства сприйняла основні демократичні ідеали. За роки незалежності зазнали значного оновлення усі структурні елементи – цінності, навички, орієнтації, методи і прийоми політичної діяльності. Суспільство поступово звикає до

політичного плюралізму, до значної диференціації підходів, відкритого висловлювання думок [14].

У кандидатській дисертації Т. Нагорняк «Соціокультурний чинник політичної трансформації в Україні» Доведено сутність соціокультурного чинника, що полягає в його здатності стосовно легітимації політичних інновацій в Україні на базі «традиційного» – загальноприйнятої в суспільстві соціокультурної парадигми. Визначено складові соціокультурного чинника: динаміку соціальної структури суспільства, зміни економічної, правової, екологічної та демографічної свідомості, трансформацію ціннісно-моральних орієнтацій і моделей поведінки, рівень впливу соціальних і політичних інститутів на державу. Доведено доцільність соціокультурного підходу до вивчення політичного процесу трансформації (складового етапу модернізації українського суспільства) й ефективність дослідження загальнодержавних і загальноцивілізаційних проблем через питання регіонального розвитку. Зроблено висновок стосовно головних чинників ефективності сучасних політичних процесів в Україні – поширення соціально-економічної бази реформувань і соціокультурної легітимації в контексті демократизації політичних інститутів суспільства [15].

Так, Ю. Руденко у дисертації «Політична свідомість українського суспільства в трансформаційний період: чинники формування (політологічний аналіз)», проаналізувавши основні риси трансформації українського суспільства, серед яких: перехід до нової системи базових цінностей, способів легітимації соціально-політичного порядку, який відбувається в умовах невизначеності політичних, соціальних, економічних орієнтирів; складне геополітичне, конфесійне, соціокультурне становище України. Звідси, на думку автора, настрої песимізму, розпачу та невпевненості у майбутньому, що панують в українському суспільстві [16].

В дисертації В. Дем'яненко «Політична свідомість українського суспільства в умовах демократичної трансформації» проаналізовано стан, характерні особливості, тенденції розвитку політичної свідомості українського суспільства за умов суверенного, посттоталітарного державотворення. Досліджено вплив ментальності, історичної традиції, тоталітарного минулого на якісні характеристики політичної свідомості сучасного українського суспільства. Доведено, що запровадження в Україні демократичних інститутів і демократичних процедур створило умови для пробудження активної політичної свідомості, виховання духовно вільного, суверенного та свідомого у взаєминах з державою незалежного громадянина - основи громадянського суспільства, яке є гарантом демократичної держави, оберігає її від установа авторитаризму чи тоталітаризму [17].

В дисертації А. Кавалерова «Особливості політичного процесу в умовах перехідного періоду в Україні» досліджено еволюцію та тенденції розвитку політичного процесу за умов перехідного періоду в Україні, проаналізовано його особливості та специфічні риси. Визначено комунікативний вимір та характеристики політичного процесу перехідного періоду, що формуються у горизонтальній та вертикальній політичній взаємодії. Обґрунтовано, що до основних комунікативних факторів впливу на розвиток політичного проце-

су відносяться рівень інституціоналізації та характер взаємодії політичних інститутів, тип політичної культури та політичні цінності, розвиненість політичних комунікацій, рівень політичної участі громадян у процесі прийняття рішень [18].

Інші аспекти перехідних суспільств досліджуються в багатьох роботах українських науковців. Так, О. Волков на підставі вивчення вітчизняних і зарубіжних теоретичних праць висвітлює поняття політичної ідеології, досліджує її роль у різних суспільствах, особливо в суспільствах перехідного типу, де ідеологія відіграє найбільш вагомий роль. На прикладі України О. Волков проілюстрував взаємозв'язок ідеології та виборчих технологій. Визначив головне політичне протиріччя перехідного суспільства, яке полягає в необхідності створення загальнонаціональної консолідувальної ідеології за несприятливих для цього умов наявності низького рівня довіри громадян до носіїв ідеології – політичних партій [19].

Політичній участі присвячена монографічне дослідження Н. Ротар «Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду». В роботі проаналізовано логіку електоральних циклів в Україні у контексті формування трьох основних моделей участі громадян у політичних процесах - електоральної, дискурсивної і протестної. Акцентовано увагу на зміні парадигми політичного, соціального та економічного розвитку українського суспільства початку 1990-х рр., що відкрила перед громадянами України можливість автономної участі у процесах політичного управління, які, згідно з логікою демократичного правління, набули циклічного характеру. Висвітлено специфіку формування, функціонування та перспективи еволюції політичної участі громадян України в контексті англо-американської традиції вивчення електорального циклу як процесу від виборів до виборів [20].

В дисертації В. Бортнікова «Політична участь громадян України в умовах демократичного транзиту» проведений комплексний політологічний аналіз вітчизняного досвіду політичної участі громадян в умовах демократичного транзиту. Уперше в українській політичній науці автор з'ясував сукупність структурно-функціональних та соціокультурних чинників, що визначають динаміку та форми демократичної політичної участі в Україні періоду посткомуністичної трансформації.

Зокрема, В. Бортніков спробував розібратися в роботі з питанням «розколу» українського суспільства. Автор на базі аналізу емпіричних даних (робота написана у 2008 р.) заперечив саме існування розколу в українському суспільстві: «Аналіз ідентифікаційних відмінностей громадян України дає можливість констатувати, що факти різного ставлення до певних цінностей між жителями окремих регіонів ще не є свідченням існування розколу між ними, оскільки суттєві відмінності у поглядах на одну проблему (наприклад мову або вектор зовнішньоекономічного розвитку) «перекриваються» паритетністю (тотожністю) поглядів на іншу (економічні питання, уособлення себе з певною ідеологією або партією, українською культурною традицією тощо)» [21]. Скоріш за все цей висновок автора не пройшов випробовування часом, хоча і базувався на соціологічних дослідженнях.

Дисертація В. Березинського «Транзитивні особливості формування електорального простору сучасної України» присвячена виявленню особливостей формування електорального простору сучасного українського суспільства в умовах системної соціально-політичної трансформації.

Автор вказує на особливості формування електорального простору сучасної України в контексті політичного транзиту, серед яких такі: наявність центристського (позаідеологічного) сегмента партійно-політичних сил як результат інституціоналізації регіональної еліти; актуалізація владних або опозиційних інтенцій виборців у залежності від регіону; баланс сил за критерієм «влада-опозиція» визначає приналежність регіону до слабого («сірий», «білий») чи сильного («вибуховий», «опозиційний» – червоний, рожевий, помаранчевий, чорний) поясу соціально-політичної напруженості [22].

Дисертація В. Пугач «Феномен бюрократії в трансформаційному суспільстві» присвячена дослідженню феномену бюрократії в трансформаційному суспільстві.

Як зазначає авторка, «Специфіка становлення і розвитку бюрократії в Україні полягає у поєднанні традицій «східної» та «західної» моделей бюрократії, при цьому принципи організації і функціонування бюрократичної моделі західного зразка домінували у періоди існування України як незалежної держави, відповідно з втратою Україною свого статусу незалежної держави у бюрократичному функціонуванні переважали риси «східної» моделі бюрократії. Сучасна українська бюрократія характеризується соціальною відчуженістю від суспільства, вона фактично презентує інтереси не держави та суспільства, а окремих фінансово-політичних угруповань. Бюрократія сучасної України надзвичайно політизована в контексті втягнення її у процеси політичної боротьби та політичного протистояння, що на практиці має форму бюрократизації виборчого процесу. Зрощення політики, бізнесу та бюрократії в Україні не лише істотно вплинуло на особливості функціонування та якісні показники української бюрократії, але й сприяло встановленню корпоративно-кланового фундаменту української влади» [23, с. 4].

Актуальній і гострій проблемі сучасного політичного розвитку України — корупції — присвячено дисертацію А. Сафоненко «Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства». В контексті теорії політології проаналізовано корупцію як соціально-політичне явище, з'ясовано його передумови, форми та різновиди. Визначено суть політичної корупції, досліджено процес становлення, функціонування й розвитку вітчизняних та світових антикорупційних ініціатив, розглянуто політико-правові аспекти, стандарти, принципи та механізми протидії корупції [24].

Аналіз досліджень українських вчених з питань суспільно-політичного транзиту, насамперед, демонструє велику кількість робіт з цього питання. Проте переважна більшість праць стосується перебігу транзитивних процесів на посткомуністичному та пострадянському просторі. Комплексних досліджень з теоретичних проблем політичної транзитології залишається вкрай мало. Недостатність теорії, яка б розроблялась саме українськими дослідниками накладається на їхні твердження про невідповідність

загальносвітової транзитологічної теорії щодо застосування її саме на пострадянському просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Український експеримент на терезах гуманізму [Текст] / Г. П. Дашутін, М. І. Михальченко. – К. : Парламентське вид-во, 2001. – 335 с.
2. Пояркова Т. К. Кризовий синдром модернізації незалежної України: причини виникнення та засоби подолання [Текст] : монографія / Т. К. Пояркова. – Суми : Університетська книга, 2015. – 351 с.
3. Максимова О. М. Чинники нестабільності перехідних політичних систем: Монографія / О. М. Максимова. – Севастополь: СввНТУ, 2013. – 300 с.
4. Черній А. Л. Чинник кризовості у трансформуванні суспільно-політичних систем перехідного періоду [Текст] : дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / А. Л. Черній – Нац. акад. наук України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2004. – 197 арк.
5. Крап А. П. Нормативно-процедурні умови формування політичної стабільності в транзитних суспільствах (на прикладі України) [Текст] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / А. П. Крап – Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2009. – 200 арк.
6. Михальченко Н. И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? / Н. И. Михальченко. – К. : Институт социологии НАНУ, 2001. – 440 с.
7. Хоанг Хай Банг. Взаимодействие политики и экономики в условиях ускоренной трансформации обществ (сравнительный анализ опыта Украины и Вьетнама) [Текст] : дис. канд. филос. наук: 09.00.03 / Киевский ун-т им. Т.Г.Шевченко. – К., 1999. – 178 л.
8. Барановський Ф. В Економічна політика держави: політологічний аспект [Текст] : дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Ф. В. Барановський – Східноукраїнський держ. ун-т. – Луганськ, 1999. – 182 арк.
9. Стулова И. М. Политические институты и экономика: взаимодействие и взаимозависимость [Текст] : дис. канд. полит. наук: 23.00.02 / И. М. Стулова – Одесский национальный ун-т им. И. И. Мечникова. – О., 2002. – 185 л.
10. Сириця Т. Ф. Особливості взаємозв'язку політики та економіки в умовах постсоціалістичних трансформацій [Текст] : дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Т. Ф. Сириця – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 208 арк.
11. Черепченко О. О. Соціально-економічний вимір трансформації політичної системи України [Текст] : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / О. О. Черепченко – Маріуп. держ. ун-т. – Маріуполь, 2012. – 16 с.
12. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах / Авт. колектив : М. І. Михальченко (керівник) та ін. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. – 336 с.
13. Корж С. А. Фрагментарна політична культура як вияв перехідного періоду розвитку українського суспільства [Текст]: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / С. А. Корж – Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 211 арк.
14. Ясинська В. С. Особливості трансформації політичної культури в умовах становлення демократичного політичного режиму [Текст] : дис... канд. політ. наук: 23.00.03 / В. С. Ясинська – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 186 арк.
15. Нагорняк Т. Л. Соціокультурний чинник політичної трансформації в Україні [Текст] : дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Т. Л. Нагорняк – Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2000. – 214 арк.
16. Руденко Ю. Ю. Політична свідомість українського суспільства в трансформаційний період: чинники формування (політологічний аналіз) [Текст] : дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Ю. Ю. Руденко – АПН України, Ін-т вищ. освіти.

– К., 2003. – 181 арк.

17. Дем'яненко В. М. Політична свідомість українського суспільства в умовах демократичної трансформації [Текст]: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / В. М. Дем'яненко – Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 2003. – 17 с.

18. Кавалеров А. А. Особливості політичного процесу в умовах перехідного періоду в Україні [Текст]: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / А. А. Кавалеров – Держ. установа «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – О., 2013. – 16 с.

19. Роль та місце політичних ідеологій в суспільствах перехідного типу. Політологічний аналіз: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / О. М Волков – НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 1999. – 19 с.

20. Ротар Н. Ю. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду [Текст] / Н. Ю. Ротар – Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці: Рута, 2007. – 472 с.

21. Бортніков В. І. Політична участь громадян України в умовах демократичного транзиту [Текст]: дис. д-ра політ. наук: 23.00.02 / В. І. Бортніков – Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – 451 арк.

22. Березинський В. П. Транзитивні особливості формування електорального простору сучасної України [Текст]: дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / В. П. Березинський – Дніпропетровський національний ун-т. – Д., 2005. – 178 арк.

23. Пугач В. Г. Феномен бюрократії в трансформаційному суспільстві [Текст]: дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / В. Г. Пугач – Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2006. – 173 арк.

24. Сафоновко А. О. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства [Текст]: дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / А. О. Сафоновко – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 187 арк.

Ляшенко Т. М., доктор политических наук, ведущий научный сотрудник отдела теоретических и прикладных проблем политологии Института политических и этнонациональных отношения им. И. Ф. Кураса НАН Украины (Киев, Украина), E-mail: tet.lyachenko@ukr.net

Исследования общественно-политического транзита Украины отечественными учеными.

***Аннотация.** Анализируются исследования украинских ученых, посвященных трансформационным и модернизационным процессам в Украине. Отмечается, что, в том случае если политические реформы не будут сопровождаться синхронными изменениями в экономике, науке, образовании, духовной сфере, то вновь создаваемый социальный организм может получить диспропорциональные формы. Украинские ученые отмечают влияние экономического фактора на развитие политических институтов и процессов. Также на основании изучения отечественных и зарубежных теоретических работ освещается понятие политической идеологии, особенно в обществах переходного типа, где идеология играет наиболее важную роль.*

***Ключевые слова:** транзит, трансформация, украинское общество, политический кризис, экономика, бюрократия.*

Lyashenko T., doctor of political sciences, leading researcher of the Department of theoretical and applied problems of political science Institute of political and ethnic relations them. I. F. Kurasa of the NAS of Ukraine (Kiev, Ukraine), E-mail: tet.lyachenko@ukr.net

Ukrainian scholars' studies of social and political transition in Ukraine.

***Abstract.** The Ukrainian political science has been challenged to carry out a*

comprehensive analysis and an adequate assessment of all transition processes in Ukraine. This challenge is caused by the fact that Ukraine is committed not only to improve its own political system to meet the European standards, but also to re-estimate its previous political, social and economic development.

To stabilize situation is an actual policy task for the majority of political systems in transition. Solving problems of political system stabilization requires defining factors, which promote stability or, vice versa, impede to achieve it. In particular, considering transformation and modernization process in Ukraine, Ukrainian researchers stress that if political reforms are not accompanied by synchronous changes in economy, science, education, and mental sphere, a newly created social organism can be formed disproportionately.

Different aspects of societies in transition are studied by Ukrainian scholars in many works. In particular, a significant impact of economic factors on the development of political institutions and processes is emphasized. A great attention is paid to political ideology studying, which is a special instrument of influence in transitional societies. A correlation between ideology and electoral technologies is demonstrated in the example of Ukraine. The need for creation of all-nation consolidating ideology under unfavorable conditions, it means a low level of public trust in political parties, which are ideology carriers, is defined as the main political contradiction in transitional society.

Reviewing Ukrainian scholars' studies on social and political transition demonstrates a significant contribution to the issue. It should be noted that the political practice in the post-communist and post-Soviet area is examined in the vast majority of works. However, they extremely lack a comprehensive study on theoretical problems of political transitology. The lack of a theory to be carried out precisely by Ukrainian researchers is imposed on their allegations that the use of a 'common' transitology theory namely for the post-Soviet is discrepant.

Keywords: *transit, the transformation of Ukrainian society, the political crisis, the economy, bureaucracy.*

УДК 140.8(477)

Novoskoltseva L.,

Candidate of Political Sciences,
docent of the Department of Political Studies and Law,
Lugansk Taras Shevchenko National University
(Kharkiv, Ukraine), E-mail: visnukdnu@i.ua

ECOLOGICAL AND ECONOMIC CHALLENGES OF MODERN SOCIETY

Abstract. *The articles researches the topical issue of ecological and economic subject-matter, which quitted the global theoretical and practical issue in the early 70-s, when the world suffered the global oil crisis and the first signals were received about the catastrophic changes in the environment. The industrial community, having achieved the highest level of technological modernization is not able to regulate its relations with nature and approaches an inevitable degradation of natural and urbanized environment to the depletion of irrecoverable, first of all energy resources.*

Key words: *ecology, economics, society, world crisis, industrial community, technological modernization.*

Problem definition. Ecological and economic issues quitted the global theoretical and practical issues in the early 70-s of XX century, when the world suffered the oil crisis and the first signals were received of the disastrous changes in